

INCLUSIVE SOCIETY INSTITUTE

Meningstuk

AFRIKAANS IS 'N TAAL, NIE 'N RAS NIE

Deur Daryl Swanepoel

Daar is 'n belangrike debat in Suid-Afrika aan die gang oor die reg van kulturele en taalgemeenskappe om hul eie instellings te stig en in stand te hou. Akademia, die private Afrikaanse hoëronderrigsinstelling wat met die Solidariteit Beweging geassosieer word, staan sentraal in hierdie debat.

Ek het geen probleem met die uitgangspunt dat 'n Afrikaanse gemeenskap 'n Afrikaanse universiteit moet kan stig nie. Trouens, in 'n grondwetlike demokrasie wat tot diversiteit verbind is, behoort daar ruimte te wees vir instellings met 'n onderskeibare taal- en kulturele identiteit.

Maar daar is 'n ewe belangrike beginsel wat nie weggewens kan word nie: Afrikaans is 'n taal, nie 'n ras nie. Daardie onderskeid maak saak.

Akademia is daarop geregtig om 'n enkelmedium-Afrikaanse instelling te wees. Sy huidige taalbeleid identifiseer Afrikaans as sy medium van onderrig, leer, navorsing en administrasie. Dit volg dat vaardigheid in Afrikaans tereg 'n belangrike vereiste vir baie van sy werknemers kan wees.

Maar Akademia is ook 'n werkgewer wat in Suid-Afrika funksioneer. En dit beteken dat 'n ander stel wetlike bepalings ter sprake kom.

Akademia het heelwat meer as 50 werknemers. Dit is dus 'n aangewese werkgewer vir die doeleindes van die Wet op Gelyke Indiensneming. Akademia verskyn inderdaad in die Departement van Indiensneming en Arbeid se amptelike register vir gelyke indiensneming.

Dit laat 'n vraag ontstaan wat 'n antwoord verdien. Waar is Akademia se Afrikaanssprekende bruin, swart en Indiërwerknemers?

Bestee 'n bietjie tyd aan die personeelprofile wat op Akademia se eie webwerf gepubliseer word, en dié vraag raak moeilik om te vermy.

Dit is nie 'n uitnodiging om individuele werknemers volgens hul foto's rasgewys te klassifiseer nie. Niemand behoort ook te veronderstel dat 'n ander persoon se rasse-identiteit uit sy of haar voorkoms afgelei kan word nie. Die punt is 'n ander een.

Akademia se openbare voorstelling van sy personeelkorps laat 'n geldige vraag oor die instelling se algemene demografiese profiel ontstaan. En omdat Akademia 'n aangewese werkgewer is wat aan wetgewing oor gelyke indiensneming onderworpe is, is dié vraag nie bloot polities of ideologies van aard nie. Dit gaan oor die verhouding tussen kulturele outonomie en die wette wat op elke werkgewer in Suid-Afrika van toepassing is.

Daar is 'n besondere rede waarom dié vraag in die geval van Afrikaans saak maak. Afrikaans behoort nie uitsluitlik aan wit Afrikaners nie.

Dit is een van Suid-Afrika se groot inheemse kulturele erfenisse wat oor rassegrense heen gepraat word. 'n Beduidende deel van Suid-Afrika se Afrikaanssprekende huistaalgemeenskap is bruin. Daar is ook swart en Indiër-Suid-Afrikaners wat Afrikaans praat, insluitend akademici, onderwysers, administrateurs en professionele mense wat in 'n Afrikaanse institusionele omgewing kan werk. 'n Afrikaansetaalvereiste vir indiensneming kan dus nie op sigself rassehomogeniteit verklaar nie.

As Akademia se doel is om 'n Afrikaanse universiteit te skep en in stand te hou, dan is die potensieël poel waaruit hy werf sekerlik die Afrikaanssprekende gemeenskap, en nie bloot die wit Afrikaanssprekende gemeenskap nie. Dit is waar die onderskeid tussen kulturele beskerming en rasse-eksklusiwiteit van kritieke belang word.

Die Grondwet beskerm taal en kultuur. Artikels 30 en 31 erken mense se reg om aan die kulturele lewe van hul keuse deel te neem, asook die reg van taal- en kultuurgemeenskappe om te assosieer en hul instellings in stand te hou. Daardie beskerming is belangrik. Dit vorm deel van die pluralistiese karakter van ons grondwetlike bestel.

Maar artikel 31 bevat 'n ewe belangrike kwalifikasie: hierdie regte mag nie uitgeoefen word op 'n wyse wat met enige bepaling van die Handves van Regte onbestaanbaar is nie. Kulturele outonomie is dus nie 'n grondwetlike eiland nie.

Dieselfde beginsel geld vir indiensneming. 'n Instelling kan geldige taalvereistes hê. 'n Afrikaanse dosent moet vanselfsprekend in Afrikaans kan klasgee. Daar kan redelikerwys van 'n administrateur wat met Afrikaanssprekende studente werk, verwag word om doeltreffend in Afrikaans te kan kommunikeer. Maar taal kan nie 'n plaasvervanger vir ras word nie. En dit is hier waar Akademia se verpligtinge ingevolge die Wet op Gelyke Indiensneming ter sprake kom.

Die Wet vereis nie dat elke werkplek onmiddellik Suid-Afrika se nasionale demografie moet weerspieël nie. Gelyke indiensneming is meer genuanseerd as dit. Werkgewers funksioneer ingevolge planne vir gelyke indiensneming, numeriese doelwitte en, kragtens die gewysigde wetgewing, sektorale numeriese teikens. Daar is ook geldige omstandighede wat kan verklaar waarom bepaalde teikens nie bereik is nie.

Maar waarvoor die wet beslis nie voorsiening maak nie, is 'n algemene vrystelling vir instellings omdat hulle hulself in kulturele of taaltermen definieer. Akademia moet aan wetgewing oor gelyke indiensneming voldoen, net soos elke ander aangewese werkgever.

En dié beginsel strek verder as Akademia.

Die Solidariteit Beweging het 'n indrukwekkende netwerk van instellings rondom Afrikaanse en Afrikanergemeenskapsorganisasie opgebou. AfriForum, Solidariteit, Helpende Hand en ander instellings het gesamentlik 'n beduidende aantal werknemers. Waar die individuele werkgewersentiteite die statutêre drempel bereik, geld dieselfde verpligtinge ten opsigte van gelyke indiensneming.

'n Mens kan polities teen gelyke indiensneming gekant wees. 'n Mens kan daarteen veldtog voer. 'n Mens kan oor bepaalde aspekte daarvan litigeer. Dit is elkeen se demokratiese reg. Maar solank dit die wet is, geld die wet vir almal.

Daar is 'n belangrike breër punt.

Suid-Afrika behoort instellings soos Akademia te kan akkommodeer sonder om hulle te dwing om hul taalidentiteit prys te gee. 'n Afrikaanse universiteit hoef nie 'n Engelse universiteit te word om te bewys dat dit in 'n demokratiese Suid-Afrika tuis behoort nie. Maar transformasie behoort ook nie die vernietiging van Afrikaanse instellings te vereis nie. Daar is 'n ander moontlikheid.

Transformeer die instelling sonder om sy Afrikaanse karakter te vernietig.

Stel jou 'n Akademia voor wat trots en onbeskaamd Afrikaans bly, maar waarvan die akademici en professionele personeel toenemend die volle gemeenskap van Suid-Afrikaners wat dié taal praat, weerspieël. Stel jou voor dat jong bruin Afrikaanse akademici Akademia net soveel as *hulle* instelling beskou as 'n wit student uit Pretoria of Bloemfontein. Stel jou 'n instelling voor wat talentvolle Afrikaanssprekende gegradueerdes uit gemeenskappe in die Wes- en Noord-Kaap aktief werf, hulle akademies ontwikkel en in sy fakulteite opneem.

Dit sal Afrikaans nie verswak nie. Dit sal dit versterk. Dit sal ook antwoord gee op een van die mees volgehoue kritieke teen instellings wat rondom Afrikanerkultuur georganiseer is: dat taal en kultuur soms gebruik word om ruimtes in stand te hou wat in die praktyk oorwegend wit bly.

Die mees oortuigende antwoord op daardie kritiek is nie nóg 'n argument oor grondwetlike regte nie. Dit is insluiting.

Akademia het 'n geleentheid om te demonstreer dat 'n instelling tegelykertyd kultureel onderskeibaar, taalkundig Afrikaans en rasgewys inklusief kan wees. Hierdie begrippe sluit mekaar nie uit nie.

Trouens, indien die verdediging van Akademia werklik oor Afrikaans eerder as ras gaan, behoort rasse-insluiting hoegenaamd geen bedreiging vir sy identiteit in te hou nie.

Dit bring ons terug by die vraag. Waar is die Afrikaanssprekende bruin, swart en Indiëra-kademi-ci, administrateurs en professionele mense?

Miskien bied Akademia se formele plan vir gelyke indiensneming en statutêre verslae antwoorde wat nie uit sy openbare materiaal blyk nie. Indien wel, behoort daardie antwoorde deel van die gesprek te wees. Maar die vraag self is geldig. Want die toekoms van Afrikaans kan tog nie sinvol gebou word op die uitgangspunt dat die beskerming van Afrikaans die beskerming van wit ruimtes beteken nie.

Afrikaans is groter as dit. Sy geskiedenis is groter as dit. Sy gemeenskap is groter as dit. En sy toekoms moet sekerlik groter as dit wees.

Akademia is daarop geregtig om Afrikaans te wees. Dit is nie daarop geregtig om Afrikaans te behandel asof dit 'n ras is nie.

Daryl Swanepoel is die Uitvoerende Hoof van die Inclusive Society Institute (ISI), 'n Suid-Afrikaanse dinkskrum wat hom onder meer besig hou met grondwetlike demokrasie, sosiale kohesie en transformasie.